

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเสพยาเสพติดในวัยรุ่นจัดเป็นปัญหาสังคมที่มีความสำคัญและรุนแรงในปัจจุบันพบว่าวัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะใช้สารเสพติดตั้งแต่อายุยังน้อย (พร้อมพันธ์ คุ่มเนตร, 2546) ในประเทศไทยพบทั้งกลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในและนอกระบบการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2549) จากสถิติของกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข (2549) ที่รายงานการวิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้ารับการบำบัดยาเสพติด ในสถาบันธัญญารักษ์ ในปีงบประมาณ 2548 มีจำนวนผู้เข้ารับการบำบัดสูงถึง 2,803 ราย สอดคล้องกับสถิติที่สูงขึ้นของผู้เข้ารับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดในรูปแบบผู้ป่วยในของศูนย์บำบัดรักษาเสพติดเชียงใหม่ ในปีงบประมาณ 2548 มีจำนวนทั้งสิ้น 3,472 ราย และในปีงบประมาณ 2548 มีจำนวนผู้เข้ารับการรักษาส่งถึง 5,368 ราย ยาเสพติดที่พบมากที่สุดคือ แอมเฟตามีน โดยในปี 2549 พบผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการรักษาส่งถึง 3,120 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.12 และส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยรุ่นชายอายุระหว่าง 18-25 ปี (ศูนย์บำบัดรักษาเสพติดเชียงใหม่, 2549)

ผลกระทบจากการติดยาเสพติดในวัยรุ่นนั้นมีผลให้ร่างกาย จิตใจ สังคม เปลี่ยนแปลงไป คือ ด้านร่างกาย การใช้สารนั้นในปริมาณต่ำจะทำให้ผู้เสพยารู้สึกสบาย มีความตื่นตัว มีความมั่นใจในตนเอง รู้สึกกระฉับกระเฉง ตื่นเต้น ร่างกายจะซูบผอม เบื่ออาหาร หัวใจเต้นเร็ว ความดันโลหิตสูง และม่านตาขยาย น้ำหนักตัวลด และหากใช้ในปริมาณสูง อาจเกิดอาการปวดศีรษะ มีไข้สูง ปากแห้ง ตาพร่า หน้าแดง ใจสั่น มือสั่น คลื่นไส้ อาเจียน หัวใจเต้นผิดปกติ ชักหมดสติ และตายในที่สุด (พันธุ์ภา กิตติรัตนไพบูลย์, 2542) ด้านจิตใจ พบว่าผู้ที่ติดยาเสพติดจะมีความรู้สึกต่อตนเองในด้านลบ เพราะการติดยาเสพติดจัดว่าเป็นพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคม สังคมรังเกียจ จึงมักแยกตัวออกจากสังคม มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นคนไม่ดี ขาดความภูมิใจในตนเอง รู้สึกไม่มีความหมาย ไม่มีคุณค่า (ธงชัย อุ่นเอกลาภ, 2541) นอกจากนี้เมื่อเสพยาเสพติด มักจะมีอารมณ์รุนแรง รู้สึกมีความสุข มีความมั่นใจในตนเอง เกิดความพึงพอใจต่อผู้เสพยา ทำให้เกิดความต้องการที่จะเสพยาอีก และหากเสพยาในปริมาณมาก จะทำให้มีอาการทางจิตขึ้น ได้แก่

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีช่วงเวลาที่มียุทธศาสตร์มากที่สุดของชีวิต (วัลลภ ปิยะมโนธรรม, 2544) เนื่องจากวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่มีการพัฒนาจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม (Morh, 1998) วัยรุ่นที่สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ จะมีอารมณ์หนักแน่น มั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก รู้จักวางแผนชีวิตในอนาคต กล้าสู้ปัญหาและสามารถแก้ปัญหาในชีวิตได้ ในทางตรงข้ามหากวัยรุ่นไม่สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ จะมองเห็นแต่ความด้อยหรือปมด้อยของตนเอง มีจิตใจไม่หนักแน่น มีความรู้สึกในคุณค่าตนเองต่ำ ถูกชักนำให้ลองเสี่ยงในสิ่งต่างๆ ได้ง่าย (Coopersmith, 1984) เกิดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น ปัญหาการใช้สารเสพติด (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544) สาเหตุการติดสารเสพติดของวัยรุ่น มาจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เช่น สภาพครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น บิดามารดาไม่มีเวลาที่จะดูแลบุตร สัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี ทำให้เด็กขาดความมั่นคงในชีวิต ดังกล่าวทำให้เกิดแรงกดดันทางจิตใจ ทำให้หันไปใช้ยาเสพติดเป็นทางออก (Bannes อ้างในภาวิณี อยู่ประเสริฐ, 2540) อีกปัจจัยหนึ่งคือการถูกชักชวนจากกลุ่มเพื่อน เพื่อนจัดเป็นแรงเสริมทางด้านจิตใจที่สำคัญ การได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อน จะทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่า การคบเพื่อนที่ดีจะมีส่วนช่วยสนับสนุนและประคับประคองให้เขาประพฤติดีงามตามความคาดหวังของสังคม แต่ในทางตรงข้ามถ้าคบเพื่อนที่ไม่ดี เพื่อนจะนำไปสู่ความตกต่ำและล้มเหลว นำไปสู่พฤติกรรมการใช้สารเสพติด (วิทยา นาควัชระ, 2538) และการติดสารเสพติดมีส่วนใหญ่มักพบว่าเป็นปัญหาทางจิตใจ และพบว่าบุคคลที่มีปัญหาทางจิตใจ มักมีความผิดปกติทางบุคลิกภาพด้วย เช่น บุคลิกภาพอ่อนแอ หวั่นไหวง่าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า (Dielman et al., 1987) หรือผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ บุคคลดังกล่าวจึงมีแนวโน้มใช้สารเสพติดสูง

ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่ได้รับการพัฒนาด้านจิตใจมาตั้งแต่เด็ก การได้รับการดูแลเอาใจใส่ของบิดา มารดาที่มีต่อบุตร รวมถึงสถานการณ์สิ่งแวดล้อมรอบตัวล้วนมีส่วนในการพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง หากบุคคลมีการดำเนินชีวิตในทางที่ดีประสบความสำเร็จ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984) ได้กล่าวว่าบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเอง จะมีความสอดคล้องในการรับรู้คุณค่าของตนเองตามความเป็นจริง ตระหนักถึงศักยภาพทั้งหมดของตนเองเปิดใจกว้างยอมรับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงสามารถแสดงพฤติกรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ มีความพอใจ ประทับใจตนเอง บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองตระหนักถึงความรับผิดชอบทั้งตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อมได้ การเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) หรือความนับถือตนเอง หมายถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในจิตใจที่ละน้อย และสามารถสร้างขึ้นมาได้เสมอตราบเท่าที่

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า วิธีการในการเพิ่มความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง สามารถทำได้หลายวิธี การพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นอีกวิธีหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ดังการศึกษาของอัล-ดาอูดและเอแซด (Al-Daoud and Asad, 1989) ที่ได้ศึกษาผลของการฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อเพิ่มคุณค่าในตนเองของนักเรียน จำนวน 72 คน พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกการสื่อสารระหว่างบุคคลมีระดับความสำนึกในคุณค่าของตน สูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสุกัญญา พิระวรรณกุล (2541) ได้การศึกษาผลของโปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อสำนึกในคุณค่าตนเองของวัยรุ่นชายในสถานสงเคราะห์ โดยใช้แนวคิดทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีประสิทธิภาพของเดวิโต (Devito, 1995) เป็นเนื้อหาในการฝึก ประกอบด้วย 5 ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คือ การติดต่อสื่อสารในทางบวก (positiveness) ความเสมอภาคในการติดต่อสื่อสาร (equality) การเข้าใจความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น (empathy) การสนับสนุนเกื้อกูลคู่สนทนา (supportiveness) และการเปิดเผยตนเอง (openness) พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูงกว่า ก่อนเข้ารับการฝึกตามโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 การพัฒนาทักษะการสื่อสาร จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะส่งเสริมให้บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น วัยรุ่นมักประสบกับปัญหาในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น อันเนื่องมาจากการขาดทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีประสิทธิภาพ (Olhssen, 1970) และปัญหาที่พบมากที่สุดได้แก่ การพูดจาหยาบคาย เจ้าอารมณ์ ชอบทะเลาะวิวาท มีพฤติกรรมก้าวร้าว อันเป็นลักษณะของการมีการสื่อสารที่ไม่เหมาะสม (พิสมัย เต็งพงศธร, 2533) และในแนวคิดเชิงสังคมวิทยา การสื่อสารยังมีความสำคัญต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของบุคคล ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคลกับคนอื่นๆ ในสังคมและ

จากผลของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลจึงเป็นวิธีที่ช่วยส่งเสริมความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองได้ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1981) กล่าวว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดช่วงอายุ จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมรอบข้างที่มีต่อเขา และปฏิสัมพันธ์ที่แสดงการยอมรับจากบุคคลสำคัญรอบข้างจะสามารถเพิ่มความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของบุคคลได้ ซึ่งปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลทั้งสิ้น (Johnson, 1993) เช่นเดียวกับเดวิต (Davito, 1995) ที่กล่าวว่าทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้บุคคลสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น ซึ่งจะทำให้บุคคลมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นได้ ไวส์เบิร์ก แทมมาร่า และแมคเคนเน (Weissberg, Tamara, & McCanne, 1987) ได้ศึกษาผลของการจัดโปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพของนักศึกษาในวิทยาลัย จำนวน 9 คน ผลการทดลองพบว่าสมาชิกที่เข้ารับการฝึกอบรมความสามารถในการแสดงอารมณ์และความรู้สึกดีขึ้นมองตนเองดีขึ้น และมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมากยิ่งขึ้น

วัยรุ่นที่ติดสารแอมเฟตามีนในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่ มีความรู้สึกต่อตนเองในด้านลบ เพราะการติดสารเสพติดจัดเป็นพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคม สังคมรังเกียจ จึงมักแยกตัวออกจากสังคม มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นคนไม่ดี ขาดความภูมิใจในตนเอง รู้สึกไม่มีคุณค่าในตนเอง (ธงชัย อุณหะลาภ, 2541) และอยู่ในช่วงวัยที่มีพัฒนาการทางด้านอารมณ์ค่อนข้างจะรุนแรง เปลี่ยนแปลงง่าย เปิดเผย แสดงความรู้สึกชอบและไม่ชอบอย่างรุนแรง ไม่ยอมใครง่ายๆ มักเกิดเรื่องทะเลาะวิวาทกันบ่อยครั้ง เนื่องจากไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นได้ ส่งผลต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองลดลง และเมื่อวัยรุ่นกลุ่มนี้มาอยู่รวมกันปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะช่วยในการพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองกล่าวคือ วัยรุ่นจะเรียนรู้ตนเอง ให้คุณค่าตนเองโดยประเมินและเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นในเรื่องของทักษะ ความสามารถและความถนัด หากสิ่งเหล่านี้ได้รับการยอมรับวัยรุ่นจะมองว่าตนเองมีคุณค่า (Hamchek, 1995) ซึ่งการได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบข้าง จะแสดงออกทางปฏิสัมพันธ์หรือการสื่อสารระหว่างกัน โดยเฉพาะการสื่อสารที่มีการให้ข้อมูลย้อนกลับในทางบวก (positive feedback) จะมีผลทำให้ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเพิ่มมากขึ้น (Coopersmith, 1984) การใช้โปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองตามแนวคิดทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 5 องค์ประกอบของเดวิต (Devito, 1995) ประกอบด้วย 1) การติดต่อสื่อสารในทางบวก วัยรุ่นที่ติดสารแอมเฟตามีนมักมีความคิดในทางลบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (พร้อมพันธ์ คุ่มเนตร, 2546) การติดต่อสื่อสารจึง

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นชายที่ติดสารแอมเฟตามีนในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่ มีแนวโน้มเป็นบุคคลที่มีความรู้สึกลึกมีคุณค่าในตนเองต่ำจากปัญหาการใช้สารเสพติด ไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นได้ ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจเกิดจากการขาดทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาในฐานะบุคลากรที่ปฏิบัติงานในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่ จึงเห็นความสำคัญของการนำโปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมาใช้กับวัยรุ่นชายที่ติดสารแอมเฟตามีนในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่ ผลการวิจัยนี้ จะเป็นแนวทางในการส่งเสริมความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นชายที่ติดสารแอมเฟตามีนในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อเปรียบเทียบความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นชายที่ติดสารแอมเฟตามีนในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่ ก่อนและหลังการใช้โปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล

สมมุติฐานการศึกษา

วัยรุ่นชายที่คิดสารแอมเฟตามีนในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่ ที่เข้าโปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล จะมีคะแนนเฉลี่ยความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล

นิยามศัพท์

โปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง การปฏิบัติตามแผนการใช้กระบวนการกลุ่มในการฝึกทักษะ ที่ใช้แนวคิดทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลของเดวิดโต (Devito, 1995) เป็นเนื้อหาในการฝึก ประกอบด้วย 5 ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คือ การติดต่อสื่อสารในทางบวก (positiveness) ความเสมอภาคในการติดต่อสื่อสาร (equality) การเข้าใจความคิดและความรู้สึกตามผู้อื่นรับรู้ (empathy) การสนับสนุนเกื้อกูลคู่สนทนา (supportiveness) และการเปิดเผยตนเอง (openness) ซึ่งผู้ศึกษานำมาจากงานวิจัยของ สุกัญญา พิระวรรณกุล (2541) เพื่อช่วยให้บุคคลที่มีความต้องการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนในการติดต่อสื่อสาร มีทักษะในการสื่อสารกับบุคคลอื่นอย่างมีประสิทธิภาพและเรียนรู้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองผ่านกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล และปฏิกิริยาตอบสนองจากบุคคลรอบข้าง

ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง หมายถึง การประเมินการรับรู้และทัศนคติของบุคคลที่มีต่อตนเอง ซึ่งแสดงออกในลักษณะการยอมรับหรือไม่ยอมรับตนเองใน 4 ด้าน คือ ความสำคัญ (significant) มีความสามารถ (competence) มีคุณความดี (virtue) และความมีพลังอำนาจในตนเอง (power) โดยประเมินได้โดยแบบวัดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองฉบับผู้ใหญ่ (adult form) ของ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984) ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยโดยนายดา วงศ์หลีกภัย (2532) โดยแบ่งความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองไว้ 3 ด้าน คือ ด้านตนเองโดยทั่วไป ด้านสังคม และด้านครอบครัว

วัยรุ่นชายที่ให้บริการในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด หมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 16-24 ปี (WHO, 1997) เพศชาย ที่มารับการบำบัดรักษาในศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดเชียงใหม่ และได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นผู้คิดสารแอมเฟตามีนตามเกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวชของสมาคมจิตแพทย์อเมริกัน (American Psychiatric Association [APA], 1994)